

DENIS FLORIN NĂSUI¹, ROMÂNIA

Obiceiuri din Vișeu de Jos

Jocul

Când eram eu fecior, era joc la șură. Doi méréu și băgam țăganu, muzicantu, îl ducém la șură. Intram numai noi doi și muzicanții, restul de popor, tinerii erau afară, fete și feciori. Fecioru care vre să joace cu fata, ziné și plăté o taxă de exemplu de 10 lei și intra acolo la djoc. Și striga: „Măria lu Florian, Măria lui cutare” și aceia intra înlontru. Restu stăté afară. Nu intrau la joc numa care erau chemate.

Lumea era mai liniștită față de acum, că nu era serviciu. Acuma lumea-i ocupată, amu îi secolu vitezei.

La priveghi

Pă vremuri în priveghi să făcé o lopată, era datu cu lopată, era datu cu lopată pă stinare. Mă aplecam, mă țăneu de oti băieții. Și cu o leșcă dădeu „poc” pă stinare. „Cine-o dat?” Întrebam. Și bâzâieu feciorii. Dacă ghice, să puné acela-n locu lui. Dacă nu ghice, mai sta a doua oară, a treia oară și tăt da pă el. Un băiat sta jos, altu să puné la el în poală, să acoperea cu un cearșaf. Și zăce: „am căzut în fântână!” „Cine să te scoată?” „Viorica!” Ceie méré să acopere și să pupau.

Strigile

Ieșei sara și așé juca niște lumnini. Strigi le zăce, da amu nu mai vezi. Era un moș Șimoacă îi zăce, că lucra cu zănele. Și o fo unu ce tumna o venit acasă din război. Moșu mai sta pă la unu venit din război, mai căpăta mâncare. Când o plecat omu iară în război că i s-o gătat termenu, o fo pă concet, o zăs bătrănu: „Du-te și nu șădé”. „Cum să nu șăd moșule, că doară îi război?” „Du-te, numa până acolo, că zii napoi”. Eu cunoșteam omu că am lucrat cu el. O mărș în război, i-o dat drumu și o zinit acasă. De unde o știut acela c-a zini napoi?

¹ Masterand al Facultății de Studii Culturale – Etnologie, din cadrul Universității Tehnice din Cluj – Napoca, CUNBM.

În vremea războiului

Zineu rușii și luau carăle cu boi de la oameni și își puneu ei ce aveau în care. Pă mine m-o evacuat la Poienile Glodului atunci. Tata o fo funcționar la stat, pă noi ne-o pus într-o căruță cu alimente, cu vaci, cu ce-o fost.

Pe ulița satului; foto: Dan DINESCU

La C.E.C.

M-am dus să scot bani de la C.E.C., da era o aglomerație, las c-oi mere în altă zî. O fo joia. Și vineri am mărș în Vișeu de Sus. Și am trecut pă lângă C.E.C. Era numa o doamnă. Mă bag la doamnă, îi dau buletinul. Zice: „ai bani frumoși, da nu poți scoate banii dumnetale. Tu ești fecioru moșului? Tre să vină moșu’ după bani”. Îi zâc: „Doamnă, uită-te bine-n fotografie, buletinul-i a mne. Moșu-s eu”. „Scuză-mă, unteșu’, eu m-am așteptat la 90 de ani, să văd un moș, nu pă dumneata!” N-am arătat a bătrân, n-am arătat a moș.²

Fata Pădurii

De când am fo coptil și-am terminat clasa a patra, mi-o fo’ dragi mieii și m-am dus la mieii la diacu’ Ciutu’. Și-am fo’ cu vo’ sută și ceva de mieii pă primăvară, păntu o bărbânță de lapte. Și-api de acolo m-o dus în munte și tăta vara o fo’ ceață, n-am văzut soarele până

² Performer Valeriu Bîlț, 99 ani, Vișeu de Jos, 2023.

am venit acas. Geditile tâte mi-o fo' opărite. Îmi puné baciú' cheag și mușchi și mi să vindecau pticioarile.

Da' să vezi alta, până nu a pleca-n munte. S-o rupt sterpe, s-o făcut strână colo-n Prihodiște. Și erau doi băieți, o plecat la două fete de mas. Pă când o mărș, fetile nu le-o mai găsât în șopru, s-o ascuns, o știut că mărș. Și ei ce-o făcut? O luat lepedeu' de acolo, o luat căpătâiu și-o luat ceapa tătă faină de sămânță și-o zinit la deal la stână. Noi cum am fo dornici de urdă, am mâncat ceapă cu urdă, dă-i și n-am avut gram de apă acolo. Noa, îi de mărș după apă. Ceta nu mere, cetă nu mere. „Noa, cetă tânăr mere după apă!” Eu n-am mai așteptat altă vorbă. Am pus mâna pă găletucă și m-am dus după apă tumna sub Ciuhă supt o bortă hădă de fag, era acolo apă rece, bună. Da' io mărșând la apă, gândești că pân pădure cântă cineva. Vo' tri voci am audzât, nu uit vocile veci, cât trăiesc eu. „Tri, li, li, plop, plop. Bis” Bă, oari ce îi? Ce cântă? Stau așé spăriet. Mă duc să beau apă și fug în vale. Când mă apropiu de fântână, cum mă pun să beau apă, odată mă tré un fior din tălpile pticioarelor până-n vârvu' capului, așé pân mine, gândești că tre un fulger. Am băut și-am coborât la colibă la vale, m-am culcat, am durnit, pă când îi dimineață, n-am mai putut grăi. N-am putut scoate o vorbă, am mărș să dau în strungă, nu putém zăce „hârț”, nimic, gata. Stâna plecă în munte. Am coborât în sat io. O zinit tata cu bogaj, să petreacă coptilu' cu haine de schimb acolo, eu nu pot grăi. M-o luat și m-o trimăs acasă, m-o adus acasă. Moașa lu' Dinu iesta a Băbăreanului, Băbăreanca îi zăcé. Aceie știu. O zinit și s-o uitat așé pângă mine, zice cătă mama: „Hăi, Ilișcă, coptilu' tău îi pocit! Coptilu' tău s-o-ntălnit cu Fata Pădurii, să știi!” „Noa, ce-i de făcut?”, întreabă mama. „Eu îți spun, că io am pățat. Mi-o luat Fata Pădurii un coptil, o cocoană. O făcut-o schimb nu știu pă unde. Și mi-o dat-o napoi că i-am dus un caier cu lână albă”. Zine baba și îi zăce: „dacă la coptil la noapte i s-a porni sângele pă nas, să nu te sperii, că își revine. Și de nu, să duce-n ceie lume”. Mă, nene, mi s-o pornit un sânge, de era să nu mi-l oprească mama. Cu oțet, cu cârpe, mi-o oprit sângele. Pă când o fo dimineață, am fo' bine. Da' baba o descântat, o făcut ceva acolo, da' nu mai țân minte ce-o zăs, de atâția ani de zăle, îs 70 de ani de atunci. Și acolo mi-am petrecut tătă vărca.

Pățanii la stână

Tare mult am muncit la viața mea. Într-adevăr, mi-o plăcut animalele. Api cu caii, api cu stâna, căți ani de dzăle am fo' gazdă de stână. 20 și ceva de ani de gazdă de stână, da' nu m-am sfădit cu nime niciodată. Dacă nu mi-o plăcut de un sâmbraș care o prins a face tare multe mofturi, la anu' nu l-am mai luat. Domnule, nu ai loc. Am vărat aproape în toți munții. Stâna era pă Zănoaga. Am vărat în Miraj vo' șapte ani, pă valea Vasărului, în Lutoasa am vărat iară vo tri ani, în Nimișoia, în Mihoia, așă pă rând, cam tăți munți. Atunci nu era ca amu', nu avé voie un cioban să aivă mai mult de 100 de oi și vo' 20 de miori, 25. Atât. Eu avém păstă 300 de oi, da', avém 2 ciobani și un baci, poate și-un coptil de strungaș. Mai luam și o lăptărie cu vreo sută și ceva de oi pe care o atașam. Și avém câte 5-6 ciobani în munte, cu baci cu tăt. Acuma la 400 de oi, un amar de om. Unde poate sta cu

ele? Da' cine le mulge? Amu nu pleacă în strungă până nu bea cafea. Atunci la ora 5 erai în strungă.

Amu' nu mai sunt tineri în sat. tăți o luat-o încolo. Demult erau boteie, lăptării. Amu' au vo' două oi. De la Revoluție, să duc încolo, câștigă.

Vai, da' ce-am pățit io cu ursu'. Eram în Mocir. Înt-o sară încă nu era sfințât soarele. Era unu Cadar la boii C.A.P. - ului și tăt aduna boii. O dus doi în Mesalău și s-o dus după alții. Eu eram la o distanță cu stâna, cu oile. Aud bou' răcnind, boncăluind și sărim. Sărim tăți tri, merem acolo, cu câinii, cu bolovani și țâpăm ursu'. Merem să luăm niște carne. „Bă, îi noapte, s-a țâpa ursu' pă noi, nu merem. Mie nu-mi trebe, da' Vasăle iesta bocicoianu o zâs că ar si bun un pticior. „Lăsați pticioru' acolo!” Când dăm să plecăm, ursu' de pă ceie lătore, vine după noi. Aieștia fug, bocicoianu' și Samson. „Bă, unde fugiți, că mă ia ursu'”. Cât o fo' de lungă pădurea, să iertați, tăt cu dosu' am ieșât, cu pticioarele în față, cu lemne, cu bolovani și asmuțam câinii să încurce ursu'. Câinii când săreu pă el, îl apucau ba de fund, ba dinainte. Și să-ncâlce, nu pute' adjuge pă mine. Ș-așé am ieșât până am dat în câmp. Și-api un ptic s-o văzut mai bine fără pădure și-am zinit la stână. Am zâs: „mă, ce oameni sunteți, mă lăsați acolo să mă mănâncă ursu', ște-i? Dacă am plecat tăți tri la război, stăm la război, nu? Tu fugi și pă mine mă lași acolo cu ursu'”. Nu m-am temut, am fo' tare curajos.

Odată o sărit când am fo' în Mnihoaia, Vasile lu Moloc era cu săcurea. O sărit ursu' pă un zițal. Și s-o temut să dăie cu săcurea. Am ieșât din stână, m-am dus la el și am văzut. Am pus mâna pă o stancă așé bună, ca o minge de fotbal. Și m-am dus drept la el și când am aruncat, o sărit ursu' di pă jurincă și s-o dat înt-o lătore și-o sărit câinii pă el și-o scăpat jurinca.

Pă vremea C.A.P. - ului o ajuns aproape tăți nemernicii mari boieri. Vezi cum îi amu'? Și atuncia era tăt așé, să grăim așé. Un năcaz de femeie dacă o făcut nu știu ce, poc, încătușată, jup! Noa, așé era și atunci. Care erau în conducere, ducé baraboii cu ștrafurile, femeia de-o luat o plasă, poc, o fo' miliția pă ié și i-o luat plasa.³

Rolul socăciței în sat

Pă socăciță o chema să facă mâncare la nuntă. Nu era ca amu', când mere acolo, ziné femeii cu pomnino. Ducé zahăr, căpățâni, oloi, miere, mai mult neamurile ducé și vecinii. Începeu de luni, când era nuntă un ptic mai mare. Întâi și întâi făcém tăiețâii, api făcém foi pântru prăjituri, api făcém cozonaci în cuptiori. După aceea, sâmbătă era nunta. Api mai zineu ajutoare la nuntă. Strâga strâgături, să vesele. Viné cu pomnino, era vo' 6-7 kile de mălai și horincă.

Când era de jucat mnireasa, o mârș și-o pus tri lei. Întâi o juca mirele și-api o juca nănașu. Dăde nănașu' cu furculița în blid pă când găta unu de jucat, să zie altu' la rând. O juca tăți nuntașii, că acela o fo' pomnino. Unu o pus tri lei și-o strâgat:

³ Performer Găvrilă Tomoiagă, 78 de ani, Vișeu de Jos, 2023.

„Uitați-vă, la mnireasă,
Nici îi oarbă, nici îi știoapă,
Pântru tri lei nu să joacă”.

Noi săcăcițele facem găluște, carne, demult era așe o plăcintă mare, în cuptiori, așe ca o ptitucă. Era pă vatră făcută. Și api pă aceie, puné altă plăcintă mai subțare și pă plăcinta ceie puné carne. O desfăcé di pă oase, o frigé un ptic, o puné acolo și de acolo luau mai mulți. Nu era la fiecare blid. Rumpé din plăcinta ceie, lua carne și mânca.

Făcé găluște unde era mai înstăriți făcé cu rișcaș, unde nu, făcé cu păsat. Mai erau pancove și cozonaci. Acele o fo' în loc de prăjituri care o apărut amu', mai dincoace. Mai demult, nu făcé lumea prăjituri. Erau linguri de lemn și blide de lut, niște castroane de lut.

Eu am avut în 1948 nunta. Și făcé nunta în casă că nu era restaurante și cămine. Acolo era tăt într-un miez de bucătărie, să făcé mâncarea. Făcé toșimagi în lapte, toșimagi în zamă. Toșmagii îi făcem cu ouă și câteodată nu era fărină de grâu, măcina grâu așe și-l cerné pântr-un ciorap de mătase și făcé fărină mai faină un ptic. Amu' cată ptita să vadă dacă are fărină zero. Nu știu până când a mai si aceie treabă.

Eu pregătem găina în bucătărie, da' de mărș n-am mărș cu ié. Mere una mai tânără, mai de haznă, să strâge. Strâga tot felul de străgături, da amu' eu nu le mai țân minte acele. Și de nu o fo' socăciță, erau femei care s-adjuta.

Să făcé pranzu' cununiei înainte de a mere la beserică, era ceva țuică pă masă, numa așe era bosâioc pă masă. Api mai târzâu făcé miei din aluat și puné pă masă, să nu sie masa goală. La câte nunți am fost, Doamne, îți mulțumesc și câți miei am copt! Cu nunți și prohoade, am fo' la 73. Și pă valea Marii și pă valea Porcului, la Dișău de Mnijloc și-n Pătrova am fost, pân Leordina am fost la botez.

Demult, erau linguri de lemn înșirate pă o ață, câte 50-60 de linguri, amu' le trebe linguri, furculițe, tăte pregătite. Și polonice erau din alea din lemn, n-o fo de unde cumpăra de aiestelalte.

A doua zi după nuntă, să făcé Uiaga di pă blid. Amu' la aceie nu mere tătă nunta, viné vo doi, tri de-a căsî de la mireasă și de la mire. De la beserică mireasa méré acasă și mirele iar acasă și acolo la fiecare era un mniez de prânz. Și să ducé după mnireasă cu câțiva oameni, nănașii. Puné și-acolo masă și-apoi aducé mireasa la mire. Méré câți să socoté că mai încăpeu acolo-n casă. Și api méré cu mireasa. Și dimineața ziné cu Prânzu' miresii și mai vo' doi nuntași, aducé un fel de mâncare. Dimineața era asta, c-api să duceu oamini că erau obosâți și să culcau. Atunci să făce multe nunți, nu erau divorțuri și din astea.

Cu două săptămâni înainte de nuntă mă chemau, „să sii pă atuncea, că începem de lucru”. Unde era mai mare nunta, începem pregătirile de luni, unde era mai mică, de miercuri. N-am avut ce lucra mult, la 50-60 de oameni. N-o încăput mai mulți într-o casă. Și nunțile le făcé mai mult iarna, nu puteu numa în casă să le facă, nu afară. Scoté paturile afară, scoté mesălă api acolo djuca, era de-nvârtit, tropoté oamini de numa, numa. În tăte leturile să-nvârté. Era bine pântru tineri.

Când ziné de la cununie, era ptită-mptistrită cu bosâioc pă masă. Și când era masa, le puné sus la grindă acele și când găta masa, iar le puné la loc pă masă, de la grindă. Pă grindă era o scândură și le puné acolo. Găluște să făceu, carne, plăcinte. Da' mai bine o fo atunci, mâncare bună, amu bagă tăte prostiile, nu-s sănătoase.

La prohod făcem găluște și zamă și când era post, făcem o oală de fasole, găluște cu păsat. De dulce, puné câte un ptic de carne ori de slănină în găluște.

Botezu' nu să făcé demult cu lume multă și servei cu ce avei în casă. Nu era ca amu pă la cămine și restaurante, veneu vo' doi vecini, neamuri⁴.

Pasca și ouăle de Paști

În Joia Mare să fă păștile și ouăle. Aiestea dacă le faci în Joia Mare, nu să strică, stau și 2 săptămâni. De când am fo mică tăt așé am făcut în Joia Mare, în Vinerea Mare n-am lucrat nimică. În Vinerea Mare să stă, să mere la beserică la Prohodu' Domnului și gata. Și sâmbătă iară mai faci ce trebe, de-a căsî, șnițele, chiftele. Femeile bătrâne mai păstrează și amu' tradiția, care-s mai tinere, nu știu de capu' lor. Dacă vreu s-asculte cum facem noi bătrânele, să facă și ele, dacă nu, facă cum or vre'.

Când împtistrești ouăle, așé ni, să pune pă ele trifoi, în ciorap de nylon, legate cu ață. Să înmoaie în apă, să ié trifoiu' și să pune pă el și-l pun în ștramp de mătăsă. Și-l leg, îl sucesc bine, îl strâng să nu să destrângă. Le luăm și le punem în oală cu apă făcută cu coajă de ceapă și le sierbem. Așa să făceau și demult că nu erau farburi, nici galusuri, așa-s mai bune și mai tradiționale, nu-s cu tăt felu de chimice, de chimicale, de prostii. Demult, la noi erau și femei care știeu să-ncondeieze ouă, cu tăt felu' de flori, cordâie, nori. Eu n-am făcut, da am văzut și făcând, da' io n-am avut vreme, c-am fo' pă deal. Avé farburi și acolo pă ou făcé ca cum desenează copiii la școală, dădé pă ou ca și cu o pensulă.

Ia, aicea am pus ceonu', în el le făcém nu în oală. Pun ouăle tăt legate deolaltă, împtistrite cu tăt felu' de burene. Sierb 10 minute și le scot și gata. Și îs bune numa de ciocnit. Pă sobă le fac, că pă aragaz să fac tăte pulbere.

Tăt joia fac și pasca. Pun pasca la dospit, pregătesc cașu', pun stafide în el, pun zahăr, rad o lămâie, pun ouă, bag mâna și-l amestec. Și fac pasca și pun câte o mână bună de caș. O pun în tepșă și de acolo o împtistrem cu tăt felu' de flori, câte-s pă câmpii, tăte le fac pă pască, așé cu creștațaua, tăt felu de flori. De la 12 ani fac pască. Și vineri nu lucram nimic și țanem post negru să mă pot mărita. Să țân 12 vineri negre păstă an că ți le socoate Dumnezeu, știe El ce fă. Făcém cruce pă pască și o băgam în cuptor. Amu' nu mai fac, mănâncă ptită cumpărată de la brutărie. Eu formele pă pască le știu din cap, de la 12 ani de când tăt am făcut flori. Numa' să merem la sfințat cu ele. Cam o jumăta de dzî durează să fac tri păști.⁵

⁴ Performer Ioana Mircea, a Diacului, 93 ani, Vișeu de Jos, 2022.

⁵ Performer Călina Pop, 73 ani, Vișeu de Jos, 2023.